

Buitenlanders in Nederlandse krijgsdienst door de eeuwen heen

‘Geen geld, geen Zwitsers’

Hoewel talloze Nederlanders door de eeuwen heen onder vreemde vlag hebben gediend, komt het omgekeerde nog veel vaker voor. Vanaf de Romeinse tijd al bedienden heersers in de Lage Landen zich van buitenlandse krijgers om de macht in handen te houden. Maar ook de Verenigde Oostindische Compagnie en daarna het Koninklijke Nederlands-Indisch Leger rekruteerden honderdduizenden buitenlanders voor de krijgsdienst.

Door: Rende van de Kamp

De allereerste keer ooit dat er werd geschreven over de bewoners van wat nu Nederland is, was tweeduizend jaar geleden. De schrijver was de Romeinse geschiedschrijver Tacitus. Deze berichten over de eerste Nederlanders waren beschrijvingen van een stam afkomstig uit het Duitse Hessen die zich in de Betuwe vestigde. Deze Bataven waren huursoldaten in Romeinse dienst. De eerste Nederlan-

ders waren dus woeste stammen die krijgers leverden aan de Romeinen. Later zouden Nederlanders in talloze oorlogen vrijwilliger of huursoldaat zijn. De Vikingen werden op hun tochten in Engeland soms vergezeld door Friezen en aan de Kruistochten namen duizenden Hollanders en Friezen deel. De *Grande Armée* van Napoleon die Rusland binnenmarcheerde, bestond uit tienduizenden Nederlanders en in het Hollanderskorps dat de Boeren bijstond in de Zuid-Afrikaanse Boerenoorlog dienden bijna duizend Nederlanders. Mogelijk

drieduizend landgenoten vochten in de verschillende legers mee in de Eerste Wereldoorlog, in de Spaanse Burgeroorlog vochten bijna achthonderd Nederlandse mannen én vrouwen mee en in de Tweede Wereldoorlog dienden 22.000 Nederlanders bij de *Waffen-SS* en dan ook nog eens zeker 10.000 in de NSKK (de aan- en afvoertroepen). Het leek wel alsof we in Nederland zelf helemaal geen soldaten nodig hadden, zoveel Nederlanders gingen in vreemde krijgsdienst. Echter, niets is minder waar. De hele geschiedenis van

■ Zwitserse huursoldaten in dienst van de VOC (uit het boek *Le Régiment Meuron 1781-1816*; Le Forum Historique, Lausanne, 1982).

de Lage Landen is een zoektocht naar soldaten die in onze legers wilden dienen. Nederland stond niet alleen open voor buitenlanders die hiernaartoe kwamen om in het leger te dienen, er werd soms in het buitenland speciaal gezocht naar geschikt kanonnenvoer. Het gebeurde zelfs dat er hele regimenten ineens werden ingehuurd van buitenlandse vorsten of particuliere ronselaars.

Grete Pier

Nadat de Romeinen waren vertrokken, was het in de Lage Landen lange tijd onrustig. Er werd overal stevig geknokt. Noormannen vielen binnen en vertrokken weer en Saksen en Friezen reisden mee met deze blonde invallers op zoek naar buit. Om een beetje orde te scheppen in deze chaos was een harde hand nodig. Die kwam rond het jaar 1500 toen hertog Karel van Gelre landsknechten uit de Duitse landen inhuurde om de militaire overhand te krijgen in het noorden van de Nederlanden. Deze landsknechten waren beroemd en gevreesd om hun vooruitstrevende militaire technieken. De landsknechten van de Zwarte Hoop hielden huis in Groningen en Friesland en wisselden meermalen van werkgever, totdat niemand meer wist aan wie ze toebehoorden. De Zwarte Hoop bestond uit een troep van Lombarden, Schotten, Spanjaarden, Zwitsers, Duitsers, Friezen, Geldersen, Brabanders, Fransen en zelfs Moren. Zij haalden zelf hun soldij wel bij de bevolking op. Naast hun lange lansen brachten ze het brede slagzwaard de *Doppelsöldner* mee, later ook wel abusievelijk aangezien voor het zwaard van Grete Pier, een groot Fries aanvoerder uit die tijd.

Koloniale tijd

Toen aan het eind van de zestiende eeuw de macht van de Spanjaarden begon te tanen, konden de Hollanders zich losmaken van de Spaanse overheersing. Dat gebeurde met behulp van Duitse huurlingen, gerekruteerd door prins Willem van Oranje, die zelf ook uit de Duitse landen afkomstig was. Spoedig daarna zwermden Hollandse schepen uit over de hele wereld. De Spaanse bezittingen in het Caribisch gebied werden belaagd, maar ook wer-

■ Een Surinaamse postzegel met een portret van de Duitser August Kappler, huursoldaat, natuurvorser en stichter van Albina.

den nieuwe gebieden ontdekt in Azië. De tijd van de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) en de West Indische Compagnie (WIC) was aangebroken. Om in de verre wingebieden de baas te blijven, hadden de Lage Landen soldaten nodig. In de tweehonderd jaar van haar bestaan dienden ongeveer 500.000 buitenlanders bij de VOC, van wie de meesten Duitsers waren. De bevolkingsoverschotten uit de Duitse landen, geplaagd door hongersnood en oorlog, zagen het militaire leven en het leven aan boord van de VOC-schepen als gastarbeid en stroomden toe. Maar ook vrijwilligers en avonturiers uit Frankrijk, Engeland, Spanje en Scandinavië dienden in onze koloniën. Uit Azië zelf dienden aan het begin van de VOC-tijd vervaarlijke Japanse huursoldaten, Papangers uit de Filipijnen en Balinese hulpbenden. Na de aftocht van het Franse bewind kwam het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) in 1830 in de plaats van de VOC en opnieuw werden buitenlanders aangenomen. Toen er zich niet genoeg Europeanen aanmeldden bij het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk (zie ook pagina 16 en 17), werden Nederlandse agenten naar de Afrikaanse westkust gestuurd om Afrikaanse soldaten te ronselen, mannen die bekend zouden worden als *belanda hitam*, oftewel zwarte Hollanders. In het gemoedelijke Suriname waren slavenopstanden aan de orde van de dag en werden naast de inzet van Europese huursoldaten ook slaven vrijgekocht met het doel ze als soldaat te laten dienen in het Korps Vrijnegers. Nog steeds worden in Suriname verraders *redi musu* genoemd, naar de rode mutsen van dit korps.

Staatse leger

Het begin van de Tachtigjarige Oorlog zorgde voor de komst van een Engelse en een Schotse Brigade naar de Lage Landen. Maar niet alleen militaire gastarbeiders en avonturiers kwamen naar de Nederlanden. In de zeventiende eeuw kwamen ook duizenden religi-

euze vluchtelingen uit Frankrijk aan: de hugenoten. Ook zij leverden soldaten en zelfs officieren. Naast de hugenoten dienden in het Staatse leger ook Franse regimenten vanaf 1609. Vanaf 1600 kwamen uit het tegenwoordige België ook Waalse regimenten in dienst van het Staatse leger.

In de achttiende eeuw werden door de ondernemende Hollanders contracten afgesloten met Duitse vorsten. Deze rekruteerden in hun vorstendom of graafschap een regiment soldaten dat vervolgens door de Hollanders werd geleased. De Hollanders hoefden op deze manier niet zelf te rekruteren, de Duitse edelman kon er een redelijke krijgsmacht

■ De Schotse kapitein Stedman in Suriname (uit het boek *Reize naar Surinamen*; De Walburg Pers, Zutphen, 1987).

op na houden die door een ander werd betaald en de soldaten konden zich dicht bij huis aanmelden én dienden in een eenheid van landgenoten. Soldaten uit Hessen, Waldeck en Pyrmont, Mecklenburg, Württemberg en Nassau dienden in Holland en de koloniën. Ook uit Zwitserland betrok men zeer gaarne kanonnenvoer. De Zwitsers wisten wat ze deden: in de laatste vijfhonderd jaar dienden maar liefst één miljoen Zwitsers in de legers van de Europese mogendheden. Vaak werden deze Zwitsers geronseld door particulieren. De privatisering van oorlog was toen al een feit.

Molukkers

De laatste keer dat er grote aantallen buitenlanders dienden in een Nederlands leger was in de tijd van het KNIL. Europese soldaten kwamen naar het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk om zich aan te melden en al snel werd Harderwijk bekend als het 'gootgat van Europa'. Het was niet alleen de kwaliteit die op het laatst te wensen overliet, het waren vooral de aantallen. Ter plaatse werd daarom overgegaan tot het rekruteren van Javanen, Boeginezen, Makassaren en Molukkers. Vooral de Molukse soldaten verwierven een reputatie van grote trouw en krijgslust. Onder de gewezen patriot gouverneur-

■ Franz Junghuhn, Duits oud-legionair, arts en natuurvorser in dienst van het KNIL (uit het boek *Java's onuitputtelijke natuur*; A.W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij bv, 1980).

generaal Herman Willem Daendels bestonden zelfs slavenbataljons om aan de enorme vraag naar soldaten te voldoen.

Inheemse troepen dienden niet alleen in de rangen van het KNIL, maar ook in die van de Gouvernements Marine, waarvan de Koloniale Marine van Nederlands-Indië de voorloper is. Daarnaast werd ook nog gebruikge- maakt van inlandse hulpkorpsen. Bij de opheffing van het KNIL in 1950 waren er naast zo'n 15.000 Europeanen maar liefst 50.000 inheemse troepen in dienst van het KNIL.

Nog op de valreep werd in Papoea Nieuw-Guinea een hulpkorps georganiseerd: het Papoea Vrijwilligers Korps (PVK; zie ook pagina 18 en 19). Dit kleine korps had als taak infiltraties van het Indonesische leger tegen te gaan. En naar verluidt bestond het plan om de onder dwang naar Nederland gehaalde Molukkers te laten dienen in een nieuw op te richten bataljon.

Duitsers

Sommige van de buitenlandse avonturiers hadden heel wat in hun mars. De Schot John Gabriel Stedman meldde zich vrijwillig aan toen in 1772 in Suriname een slavenopstand uitbrak. Onder commando van de Zwitserse kolonel Fourgeoud maakte Stedman jacht op de Marrons en Boni's en werd verliefd op het land én een van zijn schonen. De schone bleef in Suriname, maar zijn verhalen zou Stedman meenemen en publiceren. Stedman zelf nam na terugkeer in Nederland dienst in de Schotse Brigade en bracht het tot luitenant-kolonel. De Duitser August Kappler werd als soldaat naar Suriname gezonden en was zo onder de indruk van de natuur dat hij besloot alles wat hij zag in kaart te brengen. Naast beschrijvingen maakte hij tekeningen en na zijn diensttijd stichtte hij in 1846 de stad Albina die hij noemde naar zijn vrouw.

Een andere Duitser was een zekere Georg Eberhard Rumph uit Hessen. Rumph diende in Oost-Indië en bracht de natuur in kaart. Later nam Rumph de Latijnse naam Rumphius aan, werd blind en kreeg de bijnaam 'de blinde ziener van Ambon'. Nog steeds zijn de boeken met prachtige tekeningen een lust voor het oog.

Zijn landgenoot Franz Junghuhn uit Westfalen was al arts voordat hij zich aanmelde in Harderwijk. Junghuhn had korte tijd in Algerije gediend als soldaat in het Franse Vreemdelingenlegioen, maar werd afgekeurd. Hij werd aangenomen als legerarts bij het KNIL. Naast zijn werk als arts hield Junghuhn zich vooral bezig met natuurkundig onderzoek en landmeten. Grote delen van Sumatra werden door hem en zijn zelfgemaakte instrumenten in kaart gebracht.

Militaire carrière

De Duitse Hongaar Frans Pavel Killinger had een beschadigde carrière achter de rug toen hij via Harderwijk

in Suriname belandde, na eerst te zijn afgekeurd voor het KNIL. Het militaire bedrijf hield hij al gauw voor gezien en hij stapte over naar de politie, waar hij werd benoemd tot inspecteur. Killinger bleek grote plannen met Suriname te hebben toen hij in 1911 werd gearresteerd. Met een aantal collega's van de politie had hij het plan opgevat om een staatsgreep te plegen en van Suriname een republiek te maken, waarna het land zelfstandig en vrij zou zijn en welvaart voor alle inwoners binnen handbereik zou liggen. De heren werden tot de doodstraf veroordeeld, maar de gouverneur kon het niet over zijn hart verkrijgen het vonnis te laten voltrekken en iedereen kreeg gratie. Killinger zat een aantal jaren in een Nederlandse gevangenis en reisde toen af naar Turkije om als officier mee te vechten in de Eerste Wereldoorlog.

Een aantal buitenlandse huursoldaten zou het schoppen tot het hoogste ambt in Nederlands-Indië: dat van gouverneur-generaal. De hugenoot Abraham Patras bijvoorbeeld werd in 1735 gouverneur-generaal, maar ook de Duitsers Johannes Thedens, Gustaaf Willem baron van Imhoff, Albertus Henricus Wiese en de Vlaming Pieter de Carpentier bereikten deze positie. Naast avontuur bleek dus ook een carrière mogelijk.

Veel van de buitenlandse soldaten zouden voorgoed in Nederland blijven. Soms zouden alleen hun vreemde buitenlandse namen of een verbastering daarvan iets over hun militaire verleden onthullen. Zo zijn namen als Mackaay afkomstig van mannen die eens dienden in de Schotse Brigades. Namen als De Fouw (Le Fou) of Tokkie (Toquet) herinneren nog aan de hugenoten.

In sommige gevallen zouden ook de nazaten van de buitenlandse militairen actief blijven in de Nederlandse krijgsmacht. Beroemde namen als de admiraal Van Kinsbergen, de 'rode generaal' en oud-gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie Von Meijenfeldt of generaal Seijffardt herinneren aan een Duitse of Zwitserse afkomst.

Het bekende gezegde 'geen geld, geen Zwitsers' spreekt voor zich en verwoordt de uiteindelijke moraal van het verhaal: oorlog voeren kost geld. Of zoals de Fransen zeggen: *l'Argent est le nerf de la guerre* (geld is de zenuw van de oorlog).